

Mislim, da bismo onda mnoge teze korigirali. I mnoge stvari iz crkvenog, pa i iz samostanskog, života rješavali puno ozbiljnije i puno opreznije. Manje površno. A više u duhu Evandjelja. I više u duhu svetaca.

Na koncu, bez svetaca nikada nije bilo u Crkvi reforme. Ne može je biti ni danas: ni u pokoncilsko vrijeme. A svece bi nam — i, a tó je isto, molitelje i pokornike — u prvom redu morali odgojiti — samostani. Odgojiti i izmoliti!

Dr Č. Č.

»NEKAJ KAZUSOV«

U »Cerkev v sedanjem svetu« — leto 3, br. 3—4, 1969. u Ljubljani tiskan je članak »Spovednik in problem kontracepcije — po izidu »Humanae vitae«. Napisao ga je Stefan Steiner. U članku zauzima posebnu važnost točka 4. »Nekaj kazusov« u kojima je pisac pokušao riješiti nekoliko praktičnih kazusa iz kontracepcije.

Upozoren sam od jednog svećenika na taj članak, na te kazuse, i zamoljen sam da dadem svoje mišljenje na rješenje tih kazusa, jer mu se čini da je rješenje odveć progresivno.

Isti me je svećenik obavijestio, kako je čuo da se ni biskupski Ordinarijat u Ljubljani nije suglasio s takvim rješenjem, pače je i protestirao. Sreća da je i samo uredništvo na koncu članka izjavilo: **»Svoja izvajanja avtor podreja naknadnim odločitvam cerkvenega učiteljstva.«**

Kako su kazusi, a posebno onaj pod e, vrlo aktualni za praksu ispovijedanja, smatram se ponukanim, a nekako i dužnim, da dadem svoje mišljenje, a i obrazloženje.

Najprije donosim cijeli tekst na slovenskom jeziku. Mi hrvatski svećenici razumjet ćemo, ako ne svaku riječ, a ono barem suštinu svakoga kazusa. Iza izloženih kazusa dat ću mišljenje na svaki kazus — po označenim u njima slovima.

»Nekaj kazusov«

a) — Žena vpraša pri spovedi, se sme v zakonskem dejanju sodelovati, ko njen mož uporablja kontracepcijsko sredstvo. Sama se s to uporabo ne strinja. Če je zadosten razlog, npr. zakonsko soglasje, sme žena pri kontracepcijskem dejanju moža sodelovati. Problem nam rešijo načela o materialnem sodelovanju pri slabem. Sme celo prositi za »debitum coniugale«. Zavetnik spovednikov, sv. Alfonz Lig. uči: »Verjetneje je, da žena ne samo sme, ampak celo mora sodelovati. Razlog za to je pravica tistega, ki tak zakonski odnos zahteva, do zakonskega dejanja kot takega. Dejanja mu zakonec ne sme odreči zaradi pravičnosti. Jasno je, da zaradi takih zakonskih odnosov žena ne sodeluje pri grehu« (Theol. moralis VI, cap. 11, n. 947). Isto velja za moža, čigar žena uporablja kontracepcijska sredstva. Nadložni zakonec si je dolžan po pameti prizadevati, da soproga odvrne od kontracepcijske dejavnosti, posebno če je le-ta izrazito egoistična. Ne bi bilo pametno, če bi nedložni zakonec s svojo pasivnostjo pri zakonskem dejanju hotel drugoga odvrniti od kontracepcijskega ravnanja.

Problem postane težji, če zakonec zahteva od sozakonca, naj le-ta uporablja kontracepcijska sredstva. Če so zelo važni razlogi, npr. utemeljena bojazen, da bi sicer zahtevajoči zakonec grešil s prešu-

štvom ali samooskrumbo, nevarno krhanje zakonskega sožitja, je po mnenju nekaterih moralistov tudi v tem primeru mogoče aplicirati načela o materialnem sodelovanju. Spovednik sme odločitev prepustiti spovedancu, ki bi naj tako sodeloval.

Podobni primeri večkrat nastopijo v zakonih, kjer je en zakonec veren, drugi pa neveren, eden katoličan, drugi nekatoličan.

b) — Eden zakonec je pijanec, lenuh, zelo neuravnovešen človek, ki hoče imeti spolne odnose, za otroke pa ne skrbi, torej ni zmožen odgovornega starševstva. Ali se sme drug zakonec braniti pred neodgovornim porajanjem novega človeka s kontracepcijskim sredstvom, če ni na voljo drugega sredstva?

Zelo znani moralist jezuitski pater De Lestapis meni, da se nedolžni zakonec sme braniti s kontracepcijskim sredstvom po načelu: proti krivičnemu napadalcu smemo uporabiti sorazmerna in učinkovita sredstva (prim. France catholique, 16. avg. 1968. str. 6). Nedolžni zakonec v tem primeru brani svojo skrb za otroke, osebno neprebremenjenost itd. Neodgovornemu zakoncu sme včasih odreči spolno dejanje, ne sme pa mu ga odrekati stalno. Tudi sam ima pravico do tega dejanja.

Podobno bi smel ravnati zakonec, čigar sozakonec ima psihično ali fizično bolezen, ki je nalezljiva, npr. spolno bolezen.

c) — Neki zdravnik je vprašal: »Ali smem vplivati na neko pacientko, ki vsakega novospočetega otroka splavi, najraje uporablja kontracepcijska sredstva? Imela je že osem splavov.«

Odgovor: »Po vašem vprašanju sodim, da je žena že vnaprej odločena, da vsak novi plod splavi. Če je tako, smete svetovati, najraje uporablja kontracepcijska sredstva. Manjše zlo smemo kot preprečitev večjega zla svetovati, če se je kdo za večje zlo že odločil. S tem ga odvrčamo od večjega zla. Manjše zlo le dopuščamo. Dejansko torej hočemo nekaj dobrega!

Isto bi smel svetovati tudi spovednik. Ker pa bi tak nasvet lahko povzročil pohujšanje, torej naknadno zlo (spovedanci radi take nasvete raznesejo, da opravičujejo svoje početje), naj duhovnik tega redno ne dela; če bi pa imel t.i. ozko moralno gotovost, da pohujšanja ne bo, bi smel svetovati manjše zlo tudi on. Naj dušni pastirji o gornjem načelu informirajo zdravstveno osebje.

č) — Za misijon je prišla k spovedi neka inteligentka. Misijonar je po spraševanju dognal, da spovedanka uporablja sredstva za preprečevanje spočetja. Spovedanka je trdila, da svojega početja ne smatra za greh, ker imata z možem že pet otrok in jih več ne moreta odgovorno preskrbeti. Spovednik jo je opomnil na prepoved kontracepcijskih sredstev v okrožnici »Humanae vitae«. Žena je priznala, da za to prepoved ve, da pa je nikakor, vsaj za svoj primer, ne more razumeti in se po njej ravnati. Razburjeno je celo rekla: »Potem pa vi in papež skrbita za moje nadaljne otroke!« Spovednik jo je spomnil na Knaus-Oginovo metodo. Spovedanka pa nato: »Ta pri meni ne drži. Petega otroka sva z možem dobila, ko sva uporabljala to metodo.« Misijonar jo je opomnil, naj vzdržno živita. Penitentka je odgovorila, da je to pri njunih štiridesetih letih nemogoče ter da zakon ni samo zaradi otrok. Nato je še spovednika poučila, da on potrebe zakoncev po spolnih odnosih ne more razumeti. Ko je spovednik vprašal, ali obljubi, da ne bo več uporabljala kontracepcijskih sredstev, je odločno odgovorila: »Tega ne morem obljubiti, ker bi

se lagala.« Spovednik ji ni dal odveze. Žena je pozneje v svoji okolici na široko pripovedala, zakaj ni dobila odveze. Zakonci so ji dajali prav in obsojali spovednika. Ali je spovednik prav ravnal?

Vse spovedankine besede pričajo, da ne more dojeti, da bi bila kontracepcija, vsaj v njenem primeru, nekaj slabega. Pri njej je torej šlo za t.i. nepremagljivo ali težko premagljivo nevednost. Morda bi kdo ugovarjal, češ, saj je vendar vedela za nauk »Humanae vitae«. V konkretnem življenju je možno, da človek zaradi najrazličnejših vplivov, nezadostne zmožnosti za dojetje slabega, življenjskih težav itd. ne more razumeti, zakaj je nekaj slabo, čeprav teoretično ve, da je kot slabo prepovedano. Če k temu dodamo še težave, ki jih človek ima z izvrševanjem objektivno dobrega in nezadostno spoznanje o tem, kakšno vlogo ima cerkveno učiteljstvo za naše naravno življenje, moremo dopustiti možnost, da je nekdo glede zla kontracepcije v nepremagljivi nevednosti oz. da ima o njem zmotno, a trdno vest.

Spovednik ni prav ravnal. Moral bi ji najprej obzirno oblikovati vest, npr. z razlogi, zakaj Cerkev prepoveduje kontracepcijska sredstva, z dejstvom, da se moramo kristjani truditi, da Božjo voljo ki se nam zelo javlja po cerkvenem učiteljstvu, spoznamo in jo izpolnimo. Naj bi priznal, da to sicer ni lahko, pa da se z dobro voljo in z Božjo pomočjo da marsikaj doseči. Če bi mu spovedanka obljubila vsaj to, da bo molila za spoznanje Božje volje glede kontracepcije, bi ji lahko dal odvezo, čeprav ne bi obljubila da bo prekinila z upotrebljanjem kontracepcijskih sredstev; saj vendar vemo, da človek ki ravna po svoji zmotni, a trdni vesti, ali človek, ki slabo dela zaradi nepremagljive, ali težko premagljive nevednosti, ne more storiti smrtnega greha. Za odvezo pa je potrebna volja, da se bo po svojih močeh trudil za odpravo navednosti oz. zmotne vesti.

d) — Ali sme spovednik spovedanca pustiti glede kontracepcije v nepremagljivi nevednosti ali v zmotni, a trdni vesti? Kakor smo zgoraj nakazali, je taka navednost in taka vest mogoča tudi takrat, ko negdo teoretično ve za propoved uporabe kontracepcijskih sredstev.

To bi spovednik smel storiti, če so sorazmerni razlogi, npr. če bi se spovedanec sicer od oddaljil od Cerkve ali prenehal s prejetjem zakramentov. Ne bi ga pa smel pustiti v nepremagljivi navednosti oz. v zmotni vesti, če bi to imelo za spovedanca teške naravne posledice, npr. nevarno pogrezanje v egoizem, ali če bi s svojim početjem spovedanec povzročal večjo krivico bližnjemu, npr. mož ženi, ki upravičeno hoče imati otroke, ali zakonca domovini, ki zelo potrebuje čim več članov.

e) — Neka žena je že trikrat rodila s pomočjo cesarskega reza. Četrty cesarski rez je navadno smrtno nevaren. Z možem sta poročena osem let, nobeden še nima 30 let. Ovulacija je pri ženi zelo neredna in za uravnavanje rojstev ne moreta uporabljati dovoljnih metod. Rada bi živela zdržno, toda iz prakse veda, da jima to pogosto ne uspe. Nove zanositve ne smeta tvegati, ker bi sicer postavila ženo v smrtno nevarnost. Ko sta po tretjem ženinem cesarskem rezu dva meseca živela zdržno, je prišlo v zakonu do živčne napetosti, razburjanj itd. Čeprav sta sporazumno s klenila, da se bosta vzdržala zakonskih dejanj, je žena začela očitati mužu, da je nima več rad, da ima druge in podobno. Potem je mož začel uporabljati kondom, a da ne bi prišlo do usodnega spočetja in da bi zakonsko sožitje

postalo spet normalno. Zupnik, ki je pripovedoval ta kazus, tvrdi da gre za vestna krščanska zakonca. »Kako ju najvodim?« je vprašal. Kazus je težak. Okrožnica »Humanae vitae« uči svetopisemski (prim. Rimlj 3, 8) in stalni moralni nauk Cerkve, ko poudarja: »Res je včasih dovoljeno dopustiti manjše zlo, da se izognemo večjemu ali da pospešujemo večje dobro. Nikdar pa ni dovoljeno, tudi iz zelo važnih razlogov, ne delati slabo, da bi iz njega prišlo dobro. To se pravi, ni dovoljeno, da se volja odloči za nekaj, kar samo v sebi nasprotuje naravnemu redu in je torej nevredno človeške osebe, četudi se to zgodi z namenom, da se brani ali pospešuje blaginja posameznika, družine ali družbe... Zakonsko dejanje, samovoljno narajeno za nerodovitno... je samo v sebi nečastno...« (tč. 14).

Ali gre v našem kazusu za dopustitev manjšega zla, to je kontracepcije, da se prepreči večje, to je zakonsko nesoglasje in smrtna nevarnost za ženo, ali pa gre za odločitev volje »za nekaj, kar samo v sebi nasprotuje naravnemu redu«, in se torej dela slabo, preprečevanje spočetja, da bi prišlo dobro, varnost ženinega življenja in zakonsko soglasje? Ali gre za »samovoljo«, ali gre za moralno prisiljenost; za prisiljenost zato, ker bi sicer istočasno prišlo do večjega zla in ni drugega izhoda za odvrnitev tega večjega zla? Če ne razlagamo človeka (!) in moralnih načel po črki, ki ubija (prim. 2 Kor 3, 6), ampak oboje po duhu, ki je v njima, potem moramo priznati, da zakonca v našem kazusu kontracepcije dejansko nočeta, ampak prej dopuščata, da ne gre za samovoljno preprečevanje spočetja, ampak ju k temu silijo resnične težave.

Za rešitev kazusov, kakršen je ta naš, so francoski škofje po izidu okrožnice dali v svoji izjavi naslednje navodilo: Kontracepcija nikoli ne more biti nekaj dobrega. Vedno je neki nered. Toda ta nered ni vedno nekaj grešnega. Zgoditi se namreč more, da se zakonci znajdejo v navzkrižju raznih dolžnosti. Vsakdo pozna duševne stiske, ki mučijo poštene zakonce takrat, ko jim naravni ciklus ne nudi dovolj zanesljive podlage za uravnavanje rojstev. Ti zakonci se zavedajo, da morajo pustiti vsako zakonsko dejanje odprto za porajanje življenja, pravitako pa so v vesti prepričani, da se je treba izogniti novemu rojstvu ali ga premakniti na poznejši čas. Ne morejo pa za to uporabljati naravne menjave plodnosti in neplodnosti pri ženi. Na drugi strani pa se ti zakonci za sedaj ne morejo odpovedati izrazom svoje telesne ljubezni, ker bi sicer bila ogrožena trdnost njihove zakonske skupnosti.

Za rešitev tega navzkrižja opozarjamo preprosto na stalni moralni nauk: kadar se nekdo nahaja pred dvema dolžnostima, ki zahtevata istočasno izpolnitev, in se pri tem ne more izogniti slabemu, naj bo njegova odločitev taka ali drugačna, jer treba po tradicionalni modrosti pred Bogom premisliti, katera od nasprotujočih si dolžnosti je večja. Zakonci se bodo odločili po skupnem premisleku, ki naj ga izvrše z vso vestnostjo, kakršno zahteva veličina njihovega zakonskega poslanstva.

Nobene dolžnosti jim ni dovoljeno pozabiti ali prezirati. Svoja srca bodo imeli dovzetna za božji klic in bodo pozorni na nove možnosti, ki bi zahtevale, da odločijo ali ravnajo drugačke kot doslej« (tč. 16).

P. Martelet, ki je med teologi — kot najožji papežev sodelavec pri sestavi enciklike — gotovo najbolj poklican, da prav komentira, kako je treba razumeti njen nauk o rešavanju praktičnih primerov

vesti, se strinja z navodilom francoskih škofov (prim. NRT^h 1963, 1053—55). Ker je še precej teoloških težav pri aplikaciji navodila francoskih škofov, počakajmo z uporabo tega navodila, dokler se o njem ne izjavi sv. sedež.

Če bi torej imel spovednik podoben kazu, kot je gornji, je njegova prva dolžnost, da vpliva na spovedanca, da se bo le-ta pred Bogom in svojo vestjo iskreno odločil za tisto, kar misli, da je najbolj prav. Končna odločitev torej pripada spovedancu, ne spovedniku. Spovednik ne sme v takih primerih reči spovedancu, naj uporablja kontracepcijska sredstva, ker bi mu s tem naročal nekaj nečastnega. Pravtako pa ga s prepovedovanjem teh sredstev ne sme nagibati k temu, da bi postavljaj ženino življenje v smrtno nevarnost in izpodkopaval zakonsko sožitje. Če je vest res tisto osebno središče, v katerem sam Bog govori posamezniku (prim. CS 16), potem se bo mogel spovedanec prav odločiti le sam, ko iskreno prisluhne glasu svoje dobro oblikovane vesti.

f) — Ali se smejo zakonci odločiti za kontracepcijsko kot manjše zlo v primeru, da morejo skrbeti za uravnavanje rojstev z Knaus-Oginovo in termično metodo? Ne smejo se odločiti. Za preprečitev večjega zla je namreč na razpolago primerno sredstvo, to je omenjeni metodi.

g) — Neki ženi, ki ima neurenjen mesečni ciklus, je katoliški zdravnik svetoval, naj v dneh, ko po naravnih zakonitostih ne bi smelo priti do ovulacije, uporablja tablete, ki zavirajo zorenje jajčeca ali sprostitev jajčeca od jajčnika. V tistih dneh, ko pa v urejenem ciklusu po naravnih zakonitostih pride do sprostitve jajčeca, pa jih sme uporabljati, ker bi sicer onemogočala naravni proces in bi zato ravnala slabo. Ali je zdravnik prav svetoval? Ali se žena sme po nasvetu ravnati?

Menimo, da pravilnost ravnanja obeh potrjuje sama okrožnica »Humanae vitae«: »Cerkev pa nikakor ne smatra za nedovoljeno uporabljanje sredstev, ki so potrebna za zdravljenje organizma, čeprav se kot posledica predvidi preprečitev roditve, le da preprečitev ni iz nobenega razloga neposredno hotena« (tč. 15). Pri svojem ravnanju mora imeti žena namen, da z jemanjem tablet uravnava mesečni ciklus, ne pa namen, da z njimi preprečuje spočetje. Kateri so tisti dnevi, v katerih bi žena smela jemati tablete, in kateri niso, o tem govori dr. F. Debevec v Bogoslovnem vestniku, 1965. str. 308 do 312.

Mnogo odličnih moralistov meni, da bi žena smela jemati zgoraj omenjene tablete v času dojenja otroka. Možnost novega spočetja je namreč po zdravniških ugotovitvah že četrty teden po rojstvu. To dovoljenost je omenil celo zelo »pravoverni« moralist Lambruschini, ko je kot uradni predstavnik Vatikana razlagal novinarjem okrožnico »Humanae vitae«.

Moje mišljenje

Ad a — Ako spomenuto »kontracepcijsko sredstvo« znači »copula abrupta«, bilo s jedne bilo s druge strane, onda materijalno sudjelovanje s formalnim grijehom s druge strane nije in se malum, pa ni u sebi zabranjeno.

Može, naime, da žena sudjeluje davajući svoje tijelo, ako će muž svijesno prekinuti kopulu prije seminacije muža. A može i muž da sudjeluje sa ženom, ako će se ona svojom krivnjom retrahirati prije nego bi muž seminirao.

Za ovakav slučaj vrijedi navedeno mišljenje sv. Alfonza, da ne vina stranka, ne samo da ne griješi, nego da može i tražiti »debitum coniugale«, iako zna, da će se s druge strane čin izopačiti.

Ako li pak ta »kontracepcijska sredstva« znače sa strane muškarca »kondom«, a sa strane žene »pessarium« ili »pseudovaginum«, onda je svako sudjelovanje nedozvoljeno, jer obe strane izvršavaju čin per se proti naravi s kojim se ne smije sudjelovati. Za rješenje ovoga slučaja imamo odgovor Penitencijarije na upit: *utrum vir talibus utens instrumentis, oppresori vere debeat equiparari, cui proinde mulier eam resistentiam opponere debeat quam virgo invasori* — Odgovor: affirmative (god. 1916).¹⁾

Ad b — Rješenje nije neispravno. Isto mišljenje zastupa i naš Kuničić u članku »Le legitima difesa del matrimonio.«²⁾ Takav muž smatra se napadačem na nevinu i siromašnu ženu. Slično su u Rimu riješili, kada su neki napadači u Kongu silovali dvije časne sestre. Bilo im je dozvoljeno da prije putovanja uzmu antikoncepcionu pilulu.³⁾

Ad c — Dozvoljeno. To moralisti izričito uče. Noldin stavlja pitanje: *Num liceat suadere minul malum ad impediendum majus, ad quod patrandum iam determinatus est.* I odgovara afirmativno, pače i u slučaju da ga svjetuješ na drugi manji grijeh, pa taman bio druge vrste.

Ako je netko odlučio ubiti čovjeka možeš ga svjetovati da mu obljubi ženu, jer to je manje zlo, a ipak i neko dobro.⁴⁾ Ovdje se stvarno ne savjetuje zlo nego ono dobro koje se nalazi između većega i manjega zla. Netko hoće da ukrade 10.000 ND. Svjetuješ ga da ukrade samo 5.000 ND. To znači da ga svjetuješ da gospodaru ostavi 5.000 ND. Ali ovako svjetovanje ne vrijedi za ispovjednika u ispovjedaonici. On ne smije reći: ukradi samo 5.000 ND, jer i to je smrtni grijeh, i ispovjednik ne može dati odriješene, ako pokornik nije *paratus vitandi omnia peccata mortalia* — pa ne smije ukrasti ne samo 10.000 nego i 5.000 dinara.

Ad č — prvi ispovjednik je ispravno postupio. Kod žene intelektualke koja pozna crkvene zakone ne može se predmnijevati *ignorantia invincibilis*. Redovito se smatra da subjektivna svijest odgovara objektivnoj.⁵⁾

Čitao sam negdje da je baš jedan znak etike situacije ako netko kaže kao i ova žena intelektualka: »priznajem zabranu, ali kod mene su takve prilike da to mene ne obavezuje.« Ne vrijedi da se intelektualka brani, da se ispovjednik ne može razumjeti u spolne odnose, jer je celibater. A zar liječnik, koji nije tuberkulozan, ne može liječiti tuberkulozu, ili gubu ako nije gubavac. Sva ova ispričavanja intelektualke ne odaju baš bonam fidem. Ne vrijedi prigovor, da je bračna uzdržljivost nemoguća. Na ovo Noldin odgovara: *Neque dicatur continentiam praesertim iunioribus conjungibus moraliter impossibilem esse, ob proximum periculum peccandi, conjuges enim christiani qui non ex motivis egoisticis sed solum ex causis vere iustis, vel ad tempus vel in perpetuum ab usu matrimonii abstinere debent, in oratione aliisque pietatis exercitiis media habent impetrandi a Deo donum continentiae, qui neminem patietur tentari supra id, quod*

1 Nola, De sexto str. 57.

2 Perfice munus - siječanj 1909. br. 1. s. 2.

3 Nola: op. c. str. 136.

4 Noldin: De praeceptis - Oeniponte, 1955, str. 105, br. 1d3.

5 Noldin: De sacramentis, br. 389.

potest«.⁶⁾ A kako dobri i pobožni svećenici mogu kroz cijeli život živjeti u uzdržljivosti. Hoće se samo volja i molitva. Nekome se neće sviđati »stari« Noldin i još svećenik. Ovi neka poslušaju što o toj »nemogućnosti« piše novinar R. Forte i otac petoro djece: »i zajednički život, treba to jasno reći, ne ispoljuje se samo u spavanju zajedno, nego i još više u razgovoru, u tihom šaputanju, u međusobnom ispitivanju i razgovaranju o činjenicama života, pače u samoj blizini jednog kod drugoga, u prevelikoj utjehi kod prisutnosti ljubljene osobe, što nam ta blizina daje osjećaj da nismo sami i daje nam neizrecivi osjećaj tišine, pouzdanja i punine veselja što ćemo susresti onaj pogled i osjetiti kucaj onoga srca koje se toliko slaže s našim, što znademo da možemo slobodno govoriti sigurni da se razumijemo. Dosljedno, sam osjećaj žrtve koju bračni drugovi osjećaju u uzdržljivosti bit će toliko manji koliko bude veća ljubav i zadovoljstvo što žive zajedno.«⁷⁾ Koliko npr. ima djevojaka i mladića koji na vjenčanje dolaze u čistoći, a ipak im je zaručnički život bio ugodan. To tim više, to je lakše bračnim drugovima, što bračni drugovi mogu uživati veneričnu nasladu, pače primiti poljupce i zagrljaje, nedovršene čine. Ako dakle mogu mladići, pa i svećenici živjeti u uzdržljivosti, mogu i bračni drugovi. Papa Pijo XII izjavio je jednom (29. X 1951): »Tim se čini nepravda bračnim drugovima, ako se misli da im je nemoguće živjeti u bračnoj uzdržljivosti«. I ne vrijedi prigovor intelektualke: uzdržljivost je nemoguća. Ako baš ispovjednik stiče uvjerenje da je pokornica posve in bona fide, teoretski govoreći moglo bi joj se dati odrješenje. Ako bi pokornica pokazala malo dobre volje i želje da upozna nauk Crkve i uredi svoju savjest, ne bi bilo očito da bi mu bilo zabranjeno dati odrješenje za taj put, a unaprijed će paziti da li je njezina volja bila baš dobra volja. I po tome će se vladati. Ova druga mogućnost čini mi se više teoretska nego praktički probabilna, ali bih se radije držao prve.

Ad d — Rješenje je probabilno.

Ad e — Sada dolazimo na čvor cijeloga problema radi kojega je ovo rješenje kazusa zapaženo i neodobreno. Rješenje tvrdi da je bračnim drugovima dozvoljeno upotrijebiti bilo koja kontracepcijska sredstva ako to nema svrhu »samovoljno sprečavanje spočetja, ampak ju k temu siliho resnične težave.« Ako ih na to sile razne teškoće a ne samovoljno sprečavanje začeca«. Za ovu tvrdnju pozivlje se pisac na izjavu francuskog episkopata koja pri koncu kaže: »Na drugoj strani bračni drugovi za sada ne mogu se odreći izraza svoje tjelesne ljubavi jer bi time bila ugrožena stalnost njihove bračne zajednice. Ako se dakle odriču tjelesne ljubavi, to je uzdržljivost.« Nastat će u njima seksualna napetost živaca koja bi ih silila da traže zadovoljstvo izvan obitelji. Dakle, in fondo, konačni razlog bi bila seksualna napetost živaca koja bi dozvoljavala upotrebu bilo kojih kontracepcijskih sredstava, ako je već neuspješno pokušao periodičku uzdržljivost. Francuska deklaracija to temelji na načelu: minus malum. Ako moraš ujedno izvršiti dvije suprotne dužnosti, odaberi onu koja je manje zlo, ako bračni odnošaj mora da donese na svijet još jedno dijete koje roditelji smatraju za nepotrebno, onda se treba odreći bračne tjelesne ljubavi, te trpjeti seksualnu napetost. Ovdje su dva zla po deklaraciji biskupa: upotreba kontracepcijskih sredstava ili seksualna napetost, te nemir u obitelji. Ako se

⁶ Noldin: De castitate, br. 73.

⁷ Pietro Bongiovanni — Palestra del clero, 15. X, 1968. str. 1301.

misli da je upotreba tih sredstava manje zlo, onda su dozvoljena kontracepcijska sredstva. Ako braćni drugovi ne znaju koje je manje zlo ostaje im sloboda da odaberu ono koje se njima čini manje teško. Za rješenje ovoga čvora treba biti na čistu:

1 — Da li su ta kontracepcijska sredstva protiv naravnog zakona, jesu li pozitivne ili negativne prirode?

2 — Kojim riječima enciklika »*Humanae vitae*« zabranjuje ta sredstva?

3 — Je li Papa kompetentan da ta pitanja presudi?

4 — Je li to zabrana pod veliki ili mali grijeh?

5 — Nauka o minus malum?

6 — Zle posljedice rješenja francuske deklaracije.

7 — Zaključak iz gornjih premisa.

Odgovor:

Ad 1 — Kontracepcijska sredstva tako su očividno protiv naravi da je teolog David iz očevidnosti naravi toga zakona usudio se Papi u tome zaniijekati nepogrešivost, koja bi mu bila zajamčena samo in rebus revelatis — ergo u vrhunaravi a ne u naravi. A da je to negativna zabrana jasno je iz onoga općega propisa: ne sagriješiti bludno; a to znači u ovom slučaju: ne čini nešto čime ćeš zapriječiti otvorenost braćnog čina prema porođaju. Kontracepcijska su sredstva očito protiv naravi, a postoji općenito načelo i naravne moralke: niti pogibelj smrti neispričava od negativnog zakona naravi; ovaj zakon, naime, zabranjuje ono što je u sebi zlo, pa se to ne smije učiniti niti da se izbjegne smrt.

Ad 2 — »Treba odbaciti kao nedopuštenim svaki zahvat kojemu bi bila svrha ili koji bi bio kao put i sredstvo za svrhu da se onemogući rađanje novoga života, i to bilo u predviđanju braćnoga čina, bilo u toku njegova vršenja, bilo u odvijanju njegovih prirodni posljedica.« (br. 14).

Ad 3 — »Nikakav vjernik neće zaniijekati da na učiteljstvo Crkve spada da tumači naravni moralni zakon... Posve je jasno kako su više puta izjavili naši predšasnici da Isus Krist kad je Petru i apostolima dao svoju božansku vlast, kada ih je pozvao da poučavaju sve narode u njegovim zapovijedima, da ih je u isti mah postavio čuvarima i autentičnim tumačima svega moralnog zakona, ne samo evandeoskog zakona, nego i naravnoga, jer je i taj zakon izraz volje Božje, pa je vjerno izvršavanje i toga zakona potrebno za spašenje.«⁸) (br. 14).

Ad 4 — Ima teologa, pa i biskupskih konferencija (kao Kanada i Austrija) koji bi tu vidjeli samo obavezu pod mali grijeh. Drugi, i većina, smatraju tu obavezu pod veliki grijeh, jer u ovako važnome pitanju mala obaveza kao da i nije obaveza. Neki kažu da je mali grijeh, jer Papa u enciklici nije označio da je veliki ni mali grijeh. Ergo, tenendum quod minimum. Genicot kaže: Tunc etiam legislator gravem obligationem vult imponere ubi materia capax est gravis obligationis. Nam in materia gravi non est censendus legislator vere praecipiens obligationem sub levi, nisi id deserte exprimit.«⁹)

Barem ovdje nije lagana stvar; o kojoj su komisije toliko vijećale, o kojoj je Papa 4—5 godina molio i promišljao, o kojoj konačno ovisi cijelo seksualno naravno kršćansko ćudoređe. Što ipak Papa

⁸ Noldin: De principiis, br. 177.

⁹ Genicot: Institutiones Theologiae moralis — I, br. 425.

nije to izričito zabranio »sub gravi« — to je zato što se praktično i kod dobrih kršćana, uslijed zlih sklonosti, ili nekih opravdavajućih, iako ne zadovoljavajućih razloga, lako nađe u praksi samo lagani, a ne teški grijeh, pa Papa nije htio izričito previše naglašavati veliki grijeh. A što nije naglasio Pavao VI — to je dva puta naglasio bivši Papa Pio XI u enciklici »Casti connubii«. Pio XI u »Casti connubii« čisto je izrazio: bilo koja uporaba braka, u kojoj se po ljudskoj zloći bračni čin lišava svoje naravne stvaralačke moći, ide protiv zakona Božjega, i oni koji se usude počinuti takva djela, postaju krivci teškoga grijeha.«¹⁰⁾

Pio XI — Sacri connubii, 1931 — piše dalje: »Sacerdotes, qui confessionibus dant operam, ne fideles sibi creditos — dolose tacendo — errare sinant, sciant se supremo Judici Deo de muneris prodicione severam, reddituros rationem.«¹¹⁾ Ako to nijesu veliki grijesi — zašto bi Bogu tako strogi račun davali? A strogi se račun daje samo za teške grijeh.

Može li tradicija Crkve pripustiti toliku izmjenu moralne nauke kroz samih 37 godina u tako važnom predmetu?! Mi moramo pre-sumirati da pripomoć Božja nije uzmanjkala ni predašnjem učiteljstvu.¹²⁾ Ako u »Humanae vitae« nije izričito spomenuta obaveza pod smrtni grijeh, a to je implicite dovoljno izraženo. Ecclesia docet nescarium esse ut quilibet matrimonii usus ad vitam humanam procreandam per se destinatus permaneat. (br. 11). Dalje: »Ecclesia... usum earum rerum ut semper illicitum improbat quae conceptioni directo officiant.« (br. 16)

Zakon, ako je pravi zakon mora u praksi imati i efikasnu sankciju, a to je jedino svijest smrtnoga grijeha i dosljedno vječne kazne, iza smrti, ako se griješnik ne skruši i ne obrati. — Kada ovo ne bi bio teški grijeh, ne bi o tome trebalo pisati encikliku, nego, najviše instrukciju, a ta bi malo značila kad bi bila pod mali grijeh.

Ad 5 — Načelo »manjega zla« imamo u ovoj prisposobi. »Netko se rasrdio na te, pa je uzeo nož da te zakolje. Kroz to mu padne na pamet da ti se smiluje, pa ti umjesto glave otsiječe jednu ruku.« Evo, ovo znači umjesto većega zla učiniti manje. A da li bi ti to za se odobrio? — Posve je drugo svjetovati manje zlo, ako je netko čvrsto odlučio da učini veće. Svjetovati: odsijeci mu samo ruku, a ne glavu, jest svjetovati manje zlo, ali i odsjeći jednu ruku jest zlo, i to veliko zlo. Kad su neki branili pilulu kao manje zlo nego kondom, profesor Rossino je odgovorio: Da je dozvoljeno svjetovati manje zlo, tko se je već odlučio da učini veće, razumljivo je, ali da se naučava teorija da se može učiniti manje zlo, to je pogibeljna teorija i prijeti rušenjem cijeloga bračnoga morala.¹³⁾ Očevidno je da se teorija manjega zla vrlo često krivo shvaća i slabo primjenjuje. Ovo bi se načelo samo moglo primijeniti, kada se radi o dva propisa, oba ljudskoga ili najviše, božjega pozitivnog (zakona) izraza. Imaš dvoriti bolesnika preko Mise a dužan si slušati Misu. Ovdje je manje zlo propustiti Misu, nego li zanemariti bolesnika, jer je propis Mise doduše božanskoga pozitivnoga zakona, a njegovanje bolesnika jest naravnoga i pozitivnoga prava.¹⁴⁾

10 Nola: nav, djelo — str. 28.

11 Nav. dj. str. 19.

12 Biagio Russo: Un umile risposta ad invito del Pontefice u »Palestra del Clero« t. IV — 1969, str. 404.

13 Rossino: Perfice Munus — 1964 — okt. str. 534.

14 Noldin: De principiis — str. 192 — 193.

Lijepo ovo pitanje obrazlaže dr Kuničić:

1 — nije zgodno govoriti o sukobu prava i dužnosti, jer oboje u korijenu izvire iz Boga, a Bog ne dolazi u sukob sa samim sobom. Govorimo radije o preferanciji ili prvenstvu, prednosti. Komu dati prednost? Čvrstoći obitelji ili fizičkom sjedinjenju uz frustraciju mogućnosti začeca upotrebom preventivnih sredstava protiv začeca.

2 — Zakon prednosti glasi: negativne su zapovijedi pred pozitivnima, jer negativne obavezuju posvuda i uvijek, ali ako su božanske zapovijedi obavezuju uvijek, ali ne posvuda, tj. ne u svakom slučaju.

3 — Nije točno apelirati na načelo da u slučaju treba birati između dva zla tako da se pribjegne onome koje je manje. U našem slučaju manje bi zlo bilo onemogućiti začeca upotrebom preventivnih sredstava. To vrijedi jedino u slučaju kad se mora jedno od rješenja izabrati, a drugoga izlaza nema. Ovdje je izlaz uzdržljivost.

4 — U ovom slučaju radi se prije svega o negativnoj zapovijedi. Bračni drugovi nisu dužni služiti se svojim bračnim pravima, ali ako se služe, moraju se služiti opslužujući propise objektivnoga moralnog reda. To znači: nikada ne smiju onemogućavati začeca kontracepcijskim sredstvima.

Ovo je sve tako jasno da je i sami Papa u enciklici odbacio priziv na načelo da treba izabrati zlo koje izgleda manje, jer nikada nije dopušteno zlo, da bi iz njega proizišlo dobro (Rim 3, 8) (br. 13).

Postoji temeljno načelo moralne teologije, da svrha, pa kako bila velika i plemenita (u našem slučaju harmonija i razumno racionaliziranje porođaja i dobro i pojedine obitelji i cijelog ljudskog društva) ne može nikada opravdati uporabu nemoralnoga sredstva. I ne radi se ovdje o biranju manjega zla, nego o postignuću dobra preko nedozvoljena i zla sredstva.

Ad 6 — Ako bi se pripustio dublji uzrok načela francuskog episkopata da seksualna napetost između muža i žene opravdava protunaravna antikoncepciona sredstva, onda bismo mogli poći i dalje pa to dozvoliti i zaručnicima i »curama s dečkima«, pače i svima osobama raznoga spola koje zbog raznih prilika žive zajedno jer i među njima vlada seksualna napetost, često puta jača nego između bračnih drugova. Pripustivši sve to doći ćemo dakle, da će se izgubiti i sami pojam čistoće i uzdržljivosti.

Ad 7 — Da saberemo: ako je kontraceptivna metoda protunaravni čin, i to negativni, tu se ne može naći slučaj da bi bila dozvoljena.

Ako je Papa kao vrhovni naučitelj, te metode izričito izrazio zabranjenim; ako »manje zlo«, kontraceptivna sredstva, mogu se izbjeći i uzdržljivošću koja je sigurno manje teška nego mnoge zvanične dužnosti, a za to imamo i dokaz što francuski biskupi pa i svećenici, kao i redovnici i redovnice žive u uzdržljivosti, a onda je jasno da su sve te metode griješne, i po naravi zabranjene. A tko hoće da živi ne samo kao kršćanin, nego kao i čovjek mora ih se čuvati, jer one čovjeka poživinčuju.

Na sve ovo može se staviti prigovor, zašto se izjave tolikih biskupskih konferencija ne pokrivaju sa Papinim izjavama. Ovo je Papa, nažalost i predvidio, pa na koncu enciklike zaklinje riječima

15 Kuničić: Ljubav u službi života, Zagreb — 1968 — str. 40.

16 Seraggi: Palestra del Clero »Humanae vitae« str. 64.

sv. Pavla: »Zaklinjem vas, braćo, za ime Gospodina Isusa Krista, imajte svi isti osjećaj, neka ne bude među vama raskola, nego budite svi ujedinjeni u istome duhu i istoj misli!«¹⁷⁾ A sv. Pavao je jednom rekao: »Potrebno je, doista, da među nama budu rascjepi da se očituju, prokušani među vama.« (I Kor 11, 19). Crkva je polusužbeno 3—4 puta osudila Holandski katekizam, a i oni nisu poslušali da se pogreške isprave, izjavili su »iz ličnoga ponosa«. A Papa nije urgirao dalje da ne nastane očita shizma. On se nada da će se ljudi s vremenom osvijestiti. Slično je s drugim episkopatima. Čuje se da Papa sprema protuodgovore i konačno izjašnjenje protiv svih zastra- njenja raznih episkopata. Među ostalim pisac piše: ali gre v našem kazusu za dopustitev manjšega zla, to je kontracepcije da se prepreči večje to je zakonsko nesuglasje in smrtna navarnost za ženo, ali pa gre za odločitev volje za nekaj kar, samo v sebi nasprotuje narav- nemu redu.« In se torej dela slabo, preprečavanje spočetja, da bi prišlo dobro, varnost ženinega življenja in zakonsko soglasje? Ali gre za samo voljo, ali gre za moralno prisiljenost; za prisiljenost za to, ker bi sicer istočasno prišlo do večjega zla in ni drugega izhoda za odvrnitev tega večjega zla? Če ne razlagamo človeka (!) in moral- nih načel po črki, ki ubija (prim. 2 Kor 3, 6), ampak oboje po duhu, ki je v njima, potem moramo priznati, da zakonca v našem kazusu kontracepcije dejansko nočeta, ampak prej dopuščata, da ne gre za samovoljno preprečavanje spočetja, ampak ju k temu silijo resnične težave.«

Po ovom razlaganju pisca samo kontracepcija iz objesti i samo- volje bila bi grijeh, a iz potrebe ne bi bila grijeh. Odgovaram: ovdje se radi o negativnoj naravnoj zapovijedi. Ako ti vojna vlast da naredbu da ubiješ prava i nevina čovjeka, inače ćeš ti biti ubijen, je li dozvoljeno da ga ubiješ? Je li dozvoljeno ubiti dijete u utrobi da se sačuva majka? Da li je dozvoljeno ubiti sebe ako si već osuđen na smrt, da ti smrt bude manje sramotna? Ali stoji pravilo: A lege naturae negativa ne mortis periculum excusat. I pisac se ne pozivlje na nijednoga auktora, koji bi protivno učio, a to su još principi i vrhovna načela.

Pri koncu moramo istaknuti razliku francuskoga i njemačkoga episkopata od onog talijanskoga. Francusku smo izjavu vidjeli gore, a njemačka po izrazu Haringa glasi: »Radi toga, braćni drugovi koji radi duboka razloga, upotrebljavaju svjesno odgovorne metode, koje po njihovom mišljenju njima najbolje odgovaraju, mogu to učiniti bez da se ogriješe.«¹⁸⁾

A talijanska glasi: »Ona evanđeoska blagost neka se očituje u odnosu prema svim braćnim drugovima, čije pogreške ne proistječu iz egoistične samovoljnosti, nego radije od teškoća, često puta ozbilj- nih, u kojima se nalaze da spoje zahtjeve suodgovornog očinstva sa izmjeničnom ljubavi koja je posve ljudska i u isto vrijeme duhovna i tjelesna. U tome slučaju, ponašanje braćnih drugova, iako ne odgo- vara pravilima kršćanskog morala, ipak se ne smije ocijeniti u strogoj težini kao kad bi proisticalo jedino iz grijesnih metoda, iz egoizma i naslade«. Razlike je od Haringove »recenzije« — »mogu to učiniti bez da se ogriješe«. On dakle posve dokida grijeh za 95% grijesnika, a u praksi dosljedno dokida nauku »Humanæ vitæ«. Oni to oprav- davaju, da ionako blizu svi braćni drugovi praktično griješe i upo-

¹⁷ I Kor 1, 10.

¹⁸ Haring: Theologia der Gegenwart, br. 4. 1968 — str. 230.

trebljavaju zle metode. A manje je zlo što griješe, negoli da griješe — a Crkva im reče: dobro činite, jer nije grijeh, ukinimo još i post i krađu i onda su svi ljudi kreposni i sveti. Italijanska kaže: samo ponašanje bračnih drugova, iako ne odgovara pravilima kršćanskoga morala ipak se ne smije ocijeniti u onoj težini kao kad bi proisticalo jedino iz griješnih metoda, naslada i egoizma.«¹⁹⁾ Italijanska gleda više na subjekt, a Haring na objekt. Prva objektivno niječe grijeh, a druga preporuča ljubaznost i samilost prema griješnicima iz nevolje. Ova priznaje grijeh, i računa s njim, iako preporuča milosrdni postupak prema griješnicima. A ipak razlika je tu i to velika. Na prve se ispovjednik ne mora obazirati, a druge mora kao liječnik liječiti i kao otac podizati iz grijeha i dovoditi ih k Ocu nebeskomu. Grijешnik će reći: »Oče, sagriješio sam!« A otac će mu odgovoriti: »Hajde, i nemoj više griješiti!«

Ad f — Ispravno je riješeno.

Ad g — Isto je ispravno riješeno.

U odnosu na uzimanje tableta za vrijeme dojenja, ima, uistinu, moralista koji to dozvoljavaju, jer ženi treba počinka, do 9 mjeseci, dok se prvo dijete odgoji.

Ne može se ipak reći da je ovo moralno sigurno probabilno, ali se dozvoljava neka probabilnost, još je pitanje u proučavanju.²⁰⁾

U slijedećem broju osvrnut ćemo se na točku 3: »Problem spraševanja«, te točku 5: »Prejemanje sv. obhajila«.

Fra Karlo NOLA

SPOMEN MRTVIH U KANONU

Jedan se čitalac »Službe Božje« interesira da li poseban spomen mrtvih u kanonu br. II i III ide moliti i na misama koje nisu »mrtvačke«. Na to imamo odgovor Vijeća za provođenje liturgijske konstitucije:

In precibus eucharisticis II st III, peculiaris formula pro depuncto quando adhiberi potest?

Resp.: Dubium ortum est quia rubrica tertiae precis eucharisticae sic sonabat: »Quando haec prex in Missis defunctorum adhibetur, dicitur...« Quae rubrica clarior facta est in novo Ordine Misae (n. 322 b) et dicitur simpliciter: »Quando Missa **pro aliquo defuncto celebratur**«. Ergo peculiaris embolismus pro defunctis adhiberi potest in quacumque Missa, quae pro aliquo defuncto celebratur vel in qua de eo peculiaris memoria fit. Finis legis est faciliorem reddere executionem n. 316 Institutionis generalis de »moderate« sumendis Missis defunctorum.

(Notitiae n. 47, VII-VIII 1969)